

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Иван Петров Видолов

относно: Дисертационен труд на тема: „Психическата принуда по българския наказателен кодекс“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.6. Право

Научна специалност: Наказателно право

Докторант: Руси Викторов Алексиев

1. Актуалност и научна значимост на дисертационния труд

Докторантът Руси Викторов Алексиев представя за обсъждане пред научно жури, определено със Заповед № РД 38-206/26.04.2023 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ дисертационен труд на тема „Психическата принуда по българския наказателен кодекс“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

Дисертационният труд представлява задълбочено научно изследване на проблемите на наказателноправната същност на психическата принуда, като основание за търсене на наказателна отговорност по българския наказателен кодекс. Актуалността на темата е очевидна с оглед съвременното състояние на съдебната практика и предизвикателства пред наказателноправната политика, поради което не е нужно да бъде допълнително аргументирана. Необходимо е, обаче да се подчертае актуалността на работата от научна гледна и значението и за наказателноправната теория.

Авторът е разработил научен труд, който разглежда психическата принуда, като начин за осъществяване на някои престъпления по НК, произтичащите от това особености за процеса на доказване и спецификите при ангажирането на наказателната отговорност. На тази база докторантът анализира съществуващите виждания в правната доктрина и относимата съдебна практика, като научно прогнозира възможностите за развитие и усъвършенстване на наказателноправната уредба. Тези проблеми за първи път са разгледани в българската юриспруденция, в обем на монографичен труд, почиващ на задълбочено изследване и анализ на съдебната практика и правната теория.

Докторантът достига до научни приноси в областта на наказателното право, използвайки интердисциплинарен подход. Той умело съчетава и доразвива достиженията на криминологията, психологията и наказателно-процесуалното право. Научната новост и изследователска достоверност на получените резултати и изведените от тях изводи са обезпечени от използвания методически инструментариум, приложен съобразно изследователските и етични стандарти. Техният методически издържан подбор, наред със задълбочения подход и изследователската компетентност на докторанта са осигурили разработването на дисертационно изследване, отговарящ на изискванията на ЗРАСРБ.

2. Обща характеристика и структура на дисертационния труд

Обемът на представения дисертационен труд е 218 страници печатен текст. В структурно отношение научното изследването се състои от увод, четири глави, заключение, библиографски списък на използваната литература. Избраната структура и последователността на изложението позволяват разглежданите проблеми да бъде възприети и анализирани, както самостоятелно, така и в тяхната цялост, което прави достъпни и разбираеми тезите на докторанта и подкрепящите ги аргументи. За научно основа на изследването са послужили 98 публикации по темата от български и чуждестранни автори.

В увода на дисертационния труд е обоснована актуалността на изследването и са очертани целите, задачите и неговата методология. Те са ясно и правилно формулирани, което безспорно е съдействало за достигане до резултати от дисертационното изследване.

В глава първа, озаглавена „Същност на психическата принуда“ е изяснена наказателноправната същност на психическата принуда, като специфична по своята природа форма престъпно въздействие. Направено е разграничение между психическата принуда и други сходни понятия и институти на наказателното право, като са разкрити и формите, в които психическата принуда се проявява.

В първия параграф на тази глава, авторът е разкрил типичните характеристики на психическата принуда, като основавайки се на един задълбочен и интердисциплинарен анализ по проблема е дал определение за психическа принуда в наказателното право. Тук авторът е продължил в своите научни дирения, като е аргументирал и осветлил формите в които може да се прояви психическата принуда – вербална и с конклюдентни действия. Това му е позволило да разгледа всички

особености на въпроса, което е необходимо от методическа гледна точка за последователното изследване на проблематиката в следващите глави.

В този параграф докторантът разглежда проявите форми към които се мотивира поведението на пострадалия, като за да бъде обогатено познанието са приложени различни класификационни критерии. Разгледано е и конкретното съдържание на евентуалните неблагоприятни последици, като елемент от принудата, с които деецът мотивира пострадалия да обективира поведенчески желаното от него действие. По-нататък, докторантът е разгледал и подробно описал психическите, оценъчни процеси, през призмата на които се възприема психическата принуда от пострадалия, нейната структура, съдържание и взаимовръзки, като субективни представи, мотивиращи го към едно нежелано от него поведение.

Най-накрая е изяснено наказателноправното значение на различните форми на поведение на пострадалия, в резултат на психическата принуда и тяхното значение за реализиране на наказателната отговорност. Параграфът завършва с авторова дефиниция за понятието „психическа принуда“.

Във втория параграф от главата е разграничена психическата принуда от психичното въздействие, престъпното психично въздействие, принудата, заплашването, закана с престъпление, изтезанието, домашното насилие и насилието, основано на пола, както от криминологичното понятие за насилие. Това е спомогнало за по-задълбоченото аргументиране на авторските тези, относими към разработването на дефиниция за психическа принуда.

В последния параграф на тази глава, озаглавен „Видове психическа принуда“ се разглежда въпросът за видовото проявление на престъпното психично въздействие и на принудата, като една от формите в които са проявява. На база съществуващите доктринални разбирания по проблема, докторантът предлага разгърнатата класификационна система, която представя изчерпателно видовете психическа принуда.

Глава втора е озаглавена „Наказателноправно значение на упражнената психическа принуда за отговорността на престъпния деец“.

Главата от своя страна е разделена на два параграфа. В тях авторът разглежда въпросите за използване на психическата принуда в разпоредбите на общата и особената част на НК.

В първия параграф научния интерес е насочен към някои институти от Общата част на НК и специфичното проявление на психическа принуда. На научен анализ са поставени въпросите, свързани с особеностите при стадите на умишлена престъпна

дейност, осъществявани чрез психическа принуда, а също така на съучастието в престъпления и на съвкупността от престъпления. Интерес представляват изводите на докторанта в частта, посветена на индивидуализация на наказателната отговорност на дееца, свързано с психическата принуда, заради предлагания специфичен подход за дефиниране и отчитане на смекчаващите и отегчаващи обстоятелства.

Параграф втори е посветен на въпроса за нормите от Особената част на НК, в които психическата принуда е признак от състава на престъплението.

С оглед спазване на методологическата последователност на научното изследване, докторантът е предложил класификация на престъпленията, осъществявани чрез принуда, на основа на това, дали принудата е въздигната в признак по основния или по квалифициран състав на престъплението. Направена е допълнителна квалификация от второ ниво, чрез която е разкрита в по-голяма дълбочина същността на научния проблем и проявлението на принудата, в наказателноправните норми от Особената част.

Авторът последователно е разяснил общата характеристика на престъпленията, извършвани чрез принуда и особеностите на обективната и субективната им страна, като на места е направил изводи и заключения, разкриващи абстрактни обобщения, имащи теоретично значение и приносен характер за наказателноправната наука.

Глава трета е озаглавена „Наказателноправно значение на поведението на лицето, спрямо което е упражнена психическа принуда“. В нея се разискват въпросите, свързани с наказателноправното значение на поведението на пострадалия, в резултат от въздействието му, чрез упражняване на психическа принуда.

В параграф първи от главата се разглежда правното положение на лицето, спрямо което е използвана принудата, като се аргументира извод, че винаги то представлява лице, пострадало от престъплението. Направени са и някои препратки, почиващи на анализ на криминологичното понятие за жертвата на престъплението. Прилагането на този интердисциплинарен подход, при разглеждането на проблема е спомогнало за неговото по-пълно изясняване и разкриване на по-широк кръг от аспекти, които го характеризират, което обогатява научното познание с многообразието от характеристики и задълбочеността на научноизследователската дейност.

Параграф втори се разглежда наказателноправното значение на поведението на пострадалия от психическа принуда, като тук отново, авторът е разкрила многообразието в проявлението на въпроса, чрез предлагане на разгърната класификационна система.

В последния раздел от главата са подложени на изследване специфичните средства за защита на пострадалите, спрямо които е упражнена психическа принуда. Разкрити са съществуващите специфични средства за защита на лицето, спрямо което е упражнена принудата. Интерес в тази част представлява, мотивираната от докторанта теза, че лицето, спрямо което се упражнява психическа принуда, може да упражни правата си, предвидени в НПК, не само когато е пострадал от резултатно престъпление, свързано с принуда, но и тогава, когато престъплението е на просто, формално извършване, при които реално са причинени вреди в резултат на упражнената принуда, явяващи се пряка и непосредствена последица от престъплението, но същите не са въздигнати в признак от обективната му страна.

Глава четвърта от дисертационния труд е „Престъпленията, свързани с психическа принудата като основание за реализиране на отговорността на юридически лица“. Тя е посветена на особеностите на отговорността на юридическите лица при извършено престъпление, свързано с психическа принуда. В нея докторантът е представил класификация на престъпленията, свързани с психическа принуда, за които се ангажира административнонаказателната отговорност по реда на чл. 83а и сл. от ЗАНН.

В заключението на дисертационния труд са обобщени резултатите от проучването и са систематизирани изводите от изследването, като са изведени и препоръки, почиващи на получените резултати.

3. Характеристика на научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд притежава научни приноси в областта на наказателното право, което е видно от направената характеристика на неговото съдържание. Те могат да бъдат обобщени в следните основни точки:

- Дисертационното изследване представлява оригинално монографично изследване в областта на психическата принуда, като форма на престъпно психично въздействие.

- Разкрита и научнообоснована, през предмета на наказателноправната наука е същността на психическата принуда и нейното видово проявление.

- Разгледани и анализирани са въпросите, свързани с проявните форми на въздействието върху психиката на пострадалия и тяхната класификация, особеностите при приложението на редица институти на Общата част на НК при престъпленията, свързани с използване на психическа принуда.

- Направени предложения *de lege ferenda* за допълване и подобряване на законодателството, осигуряващо закрила от обсъжданата категория посегателства.

4. Заключение

Докторантът Руси Викторов Алексиев притежава задълбочени теоретични познания в областта на наказателното право и доказани способности за самостоятелни научни изследвания. Представеният дисертационен труд „Психическата принуда по българския наказателен кодекс“ има качествата на значимо научно изследване.

Представените и аргументирани научни виждания от докторанта не оставят съмнение, че дисертационният труд е резултат на сериозна работа и личен принос в областта на наказателното право. Научното изследване съдържа задълбочени теоретични обобщения и научни приноси. Те отговарят на изискванията на чл. 6 от Закона за развитие на академичния състав в Република България и на чл. 27 от Правилника за неговото приложение.

Предвид положителната оценка на представения дисертационен труд и отчитайки сериозния професионален опит на докторанта, с категоричност давам своята положителна оценка и препоръка към научното жури да гласува за придобиване от Руси Викторов Алексиев на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. Стопански, социални и правни науки, професионално направление 3.6. Право, научна специалност „Наказателно право“.

Рецензент:

доц. д-р Иван Видолов

гр. София
14.05.2023 г.